

Заклучение. Таким образом, в теории лингвистики следует дифференцировать понятия «терминология» и «терминография», так как первое является достаточно самостоятельным разделом в системе языка, второй – представляет собой часть лексикографии (науки о составлении словарей). История развития терминологической лексикографии имеет глубокие корни, а само направление динамично. Динамика его развития зависит от конкретной научной отрасли.

1. Караулов, Ю.Н. Современное состояние и тенденции развития русской лексикографии / Ю.Н. Караулов // Советская лексикография. – М. : Русский язык, 1988. – С. 5–8.

ВАЕННАЕ МІНУЛАЕ Ў ТВОРЧАСЦІ А. АДАМОВІЧА І Г. БЁЛЯ

*В.В. Лапацінская
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

У творах на ваенную тэму пісьменнікі разважаюць над такімі філасофска-этычнымі праблемамі, як здрадніцтва і маральны выбар, чалавек і чалавечнасць, трагічнасць вайны, сэнс жыцця. Алесь Адамовіч і Генрых Бель паказалі не толькі ваеннае мінулае, але і пасляваенную рэальнасць у мастацкім асэнсаванні, стварылі багатую галерэю вобразаў.

Кампаратыўны аспект аналізу твораў пісьменнікаў – прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей – з’яўляецца актуальным па прычыне таго, што пры супастаўленні выяўлены не толькі агульныя рысы, якія сведчыць пра аднолькавае бачанне праблем, але і адрозныя, якія спрыяюць іх абмеркаванню на рознанацыянальным узроўні.

Мэта даследавання – раскрыць асаблівасці рэпрэзентацыі тэмы ваеннага мінулага ў творчасці А.Адамовіча і Г.Бёля, вызначыць ідэйную нагрузку вобразнай структуры твораў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання стала ваенная проза А. Адамовіча і Г. Бёля. Метады даследавання: культурна-гістарычны, кампаратыўны, герменеўтычны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Творчасць А. Адамовіча – гэта адметная з’ява ў беларускай літаратуры. Без імя пісьменніка сёння нельга ўявіць сабе не толькі нацыянальную, але і еўрапейскую літаратуру, літаратурную крытыку. Генрых Тэадор Бель – нямецкі пісьменнік, перакладчык, лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры (1972), прадстаўнік “літаратуры развалін”. Як адзначае празаік: “*Мы этому обозначению не противились, ибо оно было вполне уместно... мы писали о войне и о возвращении домой, о том, что мы увидели на войне, и о том, что нашли дома, когда вернулись: о развалинах*” [2, 673]. Удзел пісьменніка ў вайне акрэсліў тэматыку яго твораў. Ваеннае мінулае было адлюстравана ў раманах “Дзе ты быў, Адам?”, “Хата без гаспадара”, “Більярд а палове дзесятай”, шэрагу апавяданняў.

Алесь Адамовіч і Генрых Бель аналізуюць падзеі Вялікай Айчыннай вайны на філасофска-аналітычным і сацыяльна-псіхалагічным узроўнях. Мінулае і сучаснасць ў іх творах знаходзяцца ў цеснай узаемасувязі, бо падзеі былога абумоўліваюць існаванне герояў у пасляваенны час, а ўдзельнікі вайны разумеюць жудасць фізічных і маральных страт. Зварот пісьменнікаў да мінулага (праз прыём рэтраспекцыі) з’яўляецца матываваным. Вайна скончылася, але ўспаміны застаюцца неад’емнай часткай жыцця кожнага яе ўдзельніка. Сапраўды былі жорсткія баі, з якіх вярталіся пакалечанымі, як, напрыклад, герой апавядання Г.Бёля “Мая дарагая нага”. Таму абсурднымі здаюцца падлікі чыноўніка, які разважае: “*Милый друг, ваша нога – чертовски дорогая нога. Вам, как указано в карточке, двадцать девять лет, у вас здоровое сердце и вообще железное здоровье, если не считать ампутированной ноги. Вы можете прожить семьдесят лет. Высчитайте, пожалуйста, сколько это составит <...> и примите далее во внимание, что ваша нога не единственная. И вы тоже не единственный, кто, по всей вероятности, будет долго жить. А вам подавай доходы пожирней! Простите меня, но вы сошли с ума*” [2, 518].

Калі герой Г.Бёля з вайны вяртаецца пакалечаны, то галоўны герой “Хатынскай аповесці” А. Адамовіча Флёра Гайшун страчвае зрок ужо ў мірны час. Мінулае і сучаснае для Флёры становяцца адзіным цэлым, а падзеі з храналагічнай дакладнасцю ажываюць у памяці: чытач знаёміцца з партызанскім атрадам, сям’ёй Гайшуна, Глашай (будучай жонкай хлопца) і завочна становіцца ўдзельнікамі баявых дзеянняў: “*Нерэальныя, да немагчымасці блізкія галасы з далёкага-далёкага мінулага затапляюць аўтобус: сённяшнія, выпадковыя словы плаваюць на паверхні, як смецце, а знаёмыя галасы, як бы незалежна ад слоў, уліваюцца ў мяне, саланава-*

тыя, пякучыя... Чалавек дваццаць нашых партызанаў. Некаторых я ўжо чуў, разбіраю: Каса-ча, Косцю-начштаба, Стому, Рыжага, Сталетава..." [1, 17].

Г. Бэль апісвае пасляваеннае жыццё Заходняй Германіі ў апавяданнях "Смерць Лаэнгрына", "Гандль ёсць гандль", "Дзядзька Фрэд" і разам са сваімі героямі разважае над пытаннем: "Ці магчыма бестурботнае жыццё пасля вайны?". Герой апавядання "Гандль ёсць гандль" адзначае: "Когда мы вернулись, они (бывшие военные) выскочили из войны, как из трамвая, замедлившего ход возле их дома, выскочили, даже не заплатив за проезд... <...> Мы же следовали все дальше и дальше, плата за проезд, само собой, повышалась, а кроме того, мы должны были платить за большой и тяжелый груз – свинцовый груз пустоты, который мы тащили за собой; и входило множество контролеров, которым мы, пожимая плечами, показывали свои пустые карманы. Выкинуть нас они все равно не могли – трамвай шел слишком быстро, а мы ведь как-никак люди..." [2, 533].

Герой заўважае, што многія, як, напрыклад, Эрнст, пакінулі вайну ў мінулым, зараз добра жывуць, сталі цынікамі (Эрнст робіць выгляд быццам не пазнае былога таварыша, бо той зараз бедны), што на такіх людзей, як ён, зараз глядзяць не з задавальненнем, а з пагардай, асуджэннем. Не разумее падобных адносін да сябе і Лаэнгрын (апавяданне "Смерць Лаэнгрына"). Хлопчык вымушаны красці вугаль, каб пракарміць малодшых братоў і сясцёр, але зрываецца з цягніка і памірае ў шпіталі.

Пісьменнік паказвае пасляваенную рэальнасць у мастацкім асэнсаванні. Праца, сустрэчы, каханне і ўспаміны – неад'емныя эпізоды звычайнага жыцця герояў Г.Бэля. Дзеці гуляюць у вайну, і "вдруг по узенькой лесенке поспешино поднялась маленькая темноволосая девочка со шрамом на лбу. Она уткнулась в материнский подол, обиженно всхлипывая: "Я должна умереть... Я беженка и должна замерзнуть, а Фредди хочет стянуть мои башмаки и все остальное... Я всегда умираю... Но почему всегда я? Когда мы играем в бомбёжку, в войну или в канатоходцев, меня всегда заставляют умирать!" [2, 501], і жанчына з апавядання "Балаган" хутка знаходзіць выйсце: "Скажи Фредди, пусть умирает он, я так велела. Теперь его очередь" [2, 502]. Гэты адказ з'яўляецца жудасным, бо мінула некалькі год, калі смерць, холад і голад былі рэальнасцю.

У "малой" прозе Г.Бэля рэалістычныя традыцыі сумяшчаюцца з крытыкай, сатырай (апавяданні "Пастаўшчык смеху", "Станцыя Цібцен", "Успаміны юнага караля"). Некаторыя апавяданні нагадваюць прыпавесці ("Мой сумны твар", "Гісторыя аднаго салдацкага мяшка"). Напрыклад, апавяданне "Мой сумны твар" мае не толькі сацыяльна-палітычны, але і філасофскі падтэкст. Галоўны герой апавядання, былы вязень, трапляе ў абсурднае становішча: "есть закон, по которому все обязаны быть счастливыми", а сумны твар вязня не адпавядае новым пастановам. Як вынік – дзесяць год новага турэмнага зняволення. Таму герой разумее, што лепш існаваць без твару, бо зноў трапіш "у пастку", і адзначае: "Впредь, если мне удастся пережить ближайшее десятилетие в условиях всеобщего счастья и мыльной благодати, я уж постараюсь не иметь никакого лица..." [2, 540]. Вобраз твара – гэта праекцыя самога чалавека, яго унутранага стану. Праз гэту абсурдную сітуацыю Г.Бэль сцвяржае думку, што ў пасляваенны час жыць яшчэ горш, бо пануе унутраны дух боязі, падпарадкаванасці закону, чужому меркаванню.

У творах А.Адамовіча і Г.Бэля назіраюцца тыпалагічныя адрозненні ў адлюстраванні жаночых вобразаў: у А.Адамовіча вобраз жанчыны дынамічны, дзейсны, актыўны, у Г.Бэля – рэтраспектыўны, абстрагаваны, уяўны. Калі ў А.Адамовіча жанчыны з'яўляюцца непасрэднымі ўдзельнікамі тых падзей, актыўнымі змагарамі (жанчыны з дакументальных прац "Я з вогненнай вёскі...", "Блакадная кніга"), то ў творах Г.Бэля вобраз жанчыны больш аморфны (напрыклад, апавяданне "Я не могу яе забыць").

Заклучэнне. Такім чынам, пры тыпалагічным супастаўленні твораў А.Адамовіча, Г.Бэля выяўлены агульныя рысы: натуралізм у адлюстраванні падзей, аўтабіяграфізм, упэўненасць у тым, што ў любой складанай сітуацыі выбар залежыць ад чалавека, цесная сувязь мінулага і сучаснасці.

1. Адамовіч, А. Хатынская аповесць; Публіцыстыка / А. Адамовіч. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1989. – 237 с.
2. Бэль, Г. Собрание сочинений. В 5-ти т. Т. 1. Романы; Повесть; Рассказы; Эссе. 1947-1954 / Г. Бэль. – М.: Худож. лит., 1989. – 703 с.